

současnou sociolingvistikou, jaká jsou její centrální i okrajová témata a jaké metody a jejich kombinace dnes sociolingvistika používá. Při snaze o získání podrobnějšího vhledu do jednotlivých témat a přístupů ovšem účastník narážel na limity dané počtem příspěvků a zmíněným množstvím paralelních sekcí, takže se mu ve zvolených oblastech dostalo vždy jen malé „ochutnávky“. V tomto úsilí však budou moci účastníci pokračovat příští rok v Praze, kde se po dvou úspěšných budapeštských ročnících bude v srpnu 2020 konat konference třetí. Organizace se ujme Filozofická fakulta UK spolu s Ústavem pro jazyk český AV ČR. Jejimi zastřešujícími tématy budou „rozmanitost, nová média a jazykový management“ (*diversities, new media and language management*). Zejména v prvních dvou tématech tak bude pražská sociolingvistická konference úzce navazovat na předchozí budapeštské ročníky.

LITERATURA

- BLOMMAERT, J. (2013): *Ethnography, Superdiversity and Linguistic Landscapes: Chronicles of Complexity*. Bristol – Buffalo – Toronto: Multilingual Matters.
- BLOMMAERT, J. – BRANDEHOF, J. – NEMCOVA, M. (2017): New modes of interaction, new modes of integration: A sociolinguistic perspective on a sociological keyword. *Tilburg Papers in Culture Studies*, 202. Dostupné online na adrese: <https://www.tilburguniversity.edu/upload/ca9314c9-a17a-4a67-a7a8-1e7156cb080d_TP-CS_202_Blommaert%20et%20al.pdf>.
- CASTELLS, M. (1996): *The Rise of the Network Society*. London: Blackwell.
- HANUSKOVÁ, M. (2017): 1st International Conference on Sociolinguistics 2016. *Slovo a slovesnost*, 78, s. 356–360.
- KADERKA, P. (2013): Pragmatika situace. *Slovo a slovesnost*, 74, s. 13–40.
- LARIN, B. A. (1977): *Istorija ruskogo jazyka i obščeye jazykoznanije: Izbrannye raboty*. Moskva: Prosvěščenije.
- NEKVAPIL, J. – SHERMAN, T. (2018): Managing superdiversity in multinational companies. In: A. Creese – A. Blackledge (eds.), *The Routledge Handbook of Language and Superdiversity*. Oxford: Taylor and Francis, s. 329–344.
- SLOBODA, M. (2016): Transition to super-diversity in the Czech Republic: its emergence and resistance. In: M. Sloboda – P. Laihonon – A. Zabdrowskaja (eds.), *Sociolinguistic Transition in Former Eastern Bloc Countries: Two Decades after the Regime Change*. Frankfurt am Main – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Warszawa – Wien: Peter Lang, s. 141–183.
- VACHEK, J. (ed.) (1966): *Travaux linguistiques de Prague, 2: Les problèmes du centre et de la périphérie du système de la langue*. Prague: Academia.
- Jakub Kopecký – Jiří Nekvapil –
Helena Źörencik – Tamah Sherman
- Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Letenská 4, 118 51 Praha 1
<kopecky@ujc.cas.cz>
<ozorencik@ujc.cas.cz>
<sherman@ujc.cas.cz>
- Ústav obecné lingvistiky FF UK
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
<jiri.nekvapil@ff.cuni.cz>

MULTIDISCIPLINÁRNÍ PŘÍSTUPY V JAZYKOVÉM PLÁNOVÁNÍ A JAZYKOVÉ POLITICE

Ve dnech 23.–25. srpna 2018 se na Torontské univerzitě konala mezinárodní konference zaměřená na výzkum jazykového plánování a jazykové politiky. Jedná se o každoroční konferenci, kterou do roku 2016 pořádala univerzita v Calgary. Tentokrát to tedy bylo podruhé, kdy se organizace chopil Ontarijský ústav pedagogických studií (*Ontario Institute for Studies in Education*), jedna ze součástí Torontské univerzity. Konference se zúčastnilo přibližně 120 odborníků. Nejpočetněji byli zastoupeni badatelé z několika kanadských univerzit, významně byla reprezentována Asie (Japonsko, Indie, Čína), po ní Latinská Amerika a Evropa.

Organizátoři rozdělili prezentace v jednotlivých dnech do čtyř či pěti paralelních sekcí. Na plenární přednášky pozvali Kristin Snoddonovou z Ústavu aplikované lingvistiky a diskurzních

studií Carletonské univerzity a Tiffany Leeovou z Ústavu amerických studií na Univerzitě v Novém Mexiku. Hostitelskou instituci reprezentovala třetí plenární přednáškou Monica Hellerová. Organizátoři výběrem těchto badatelek nepřímo upozornili na takové dynamicky se rozvíjející proudy současného jazykového plánování, jakými jsou výzkumy znakových jazyků, jazyků původních obyvatel Severní Ameriky a utváření jazykového plánování coby samostatné disciplíny v delší perspektivě uplynulých dvou století. Za doklad rostoucího respektu ke sluchově postiženým, jejich integrace do většinové společnosti a pokroku na cestě k uznání znakových jazyků jakožto jazyků menšinových sloužilo i to, že všechny plenární přednášky a mnoho příspěvků v sekcích bylo simultánně tlumočeno do amerického znakového jazyka (*American Sign Language*).

Velká většina příspěvků byla orientována na makrorovinu sociálních procesů a reflektovala perspektivu *top-down*, čímž se zařazovala k proudu klasického jazykového plánování. Z metodologického hlediska se tak v popředí většiny prezentací ocitla obsahová analýza textů různých žánrů (rámcové vzdělávací programy, kurikula, reformy vzdělávacích soustav, vyhlášky ministerstev, ale také připravované či již přijaté zákony a změny v ústavách), které se v praxi na mikrovině zcela nedaří implementovat. Pouze okrajově se přednášející zabývali aktéry zkoumaných procesů, jejich sociálním statutem, pravomocemi nebo mocenským postavením. Pokud se v těchto výkladech vyskytly odkazy na právní rámec, jednalo se až na výjimky o základní legislativu (ústavy, zákony, tj. *law in books*), nikoli o právo aplikované např. u soudů (*law in action*). Analýz, u nichž by autoři alespoň nastílnili vazbu k teoretickým rámcům a proudům jazykového plánování, bylo rovněž minimum.¹ Obecně lze tedy konstatovat, že se přednášející většinou soustředili na obsahová fakta.

Ačkoli pro konferenci nebylo stanoveno žádné rámcové téma, je možné na tomto místě předeslat, že většina referátů se týkala jazykového plánování ve vzdělávání (*language-in-education planning*)

¹ Diferencovaný přehled proudů jazykového plánování a jazykové politiky nabízejí nejnověji Baldauf – Hamid (2018).

a že právě školství – zvláště veřejné – předurčuje jazykověpolitické skutečnosti významněji než jiné sociální instituce. Několik referátů pojednávalo o plánování statusovém (např. právní spory související s užíváním jazyků v evropských institucích, přehledy o kodifikacích úředních jazyků v různých zemích). Okrajově byly na programu konference příspěvky z oblasti plánování korpusového (např. pluricentrismus angličtiny). Jedna sekce se věnovala systematictější problémům jazykové politiky v EU, jedno kolokvium problémům implementace jazykové politiky v pedagogické praxi. Další dvě kolokvia se soustředila na sociální důsledky prosazování a užívání angličtiny jakožto cizího jazyka a jazyka výuky mimo anglofonní země. Z důvodu rozsahu se však v této zprávě mohu zaměřit jen na plenární přednášky a výběrově na několik dalších příspěvků.

Kristin Snoddonová, sama neslyšící, v první plenární přednášce shrnula vývoj snah o posílení statusu amerického znakového jazyka a jeho výuky v provincii Ontario. Tato kanadská provincie patří v podpoře znakového jazyka mezi nejpokrokovější na světě. Přednášející upozornila na mezinárodní konvence přijaté na půdě OSN, podle nichž mají sluchově postižení právo na vzdělávání ve svém jazyce (znakovém) podobně jako příslušníci jazykových menšin. Součástí problémů ve vzdělávání sluchově postižených je zabezpečování kvalifikovaných pedagogů. První institut pro vzdělávání neslyšících v Kanadě byl založen v roce 1870, Asociace neslyšících provincie Ontario (*Ontario Association of Deaf*) o 16 let později. Systematictější integrace takto postižených osob do vzdělávacích procesů formou zákona (*Ontario Education Act*) ale její zastánci dosáhli až o století později v roce 1985. Od konce 80. let minulého století pak provinční vláda začala podporovat neslyšící učitele různými formami pozitivní diskriminace, aby se mohli stát plnohodnotnými kvalifikovanými pedagogy. Standardy pro učitele amerického znakového jazyka, které tento složitý proces výrazně zjednodušily, byly zpracovány v roce 1993. Zatímco v roce 1974 působilo v provincii Ontario za ne zcela jednotných podmínek 16 učitelů znakového jazyka, do září roku 1993 se jejich počet zvýšil na 33. Významného pokroku v prosazení zájmů, vzdělávacích potřeb neslyšících a přijetí standardů pro kvalifikaci učitelů znakového jazyka by se bylo nepodařilo v Ontariu

dosáhnout bez zaangažování širší veřejnosti a organizování politických akcí ve prospěch této komunity. I pod takovýmto politickým tlakem se proto v současnosti diskutuje o otázce, do jaké míry lze porovnávat jazyková práva neslyšících s menšinovými právy původních obyvatel Kanady. Z alternativ, které se sluchově postiženým dětem nabízejí – totiž buď život s kochleárním implanátem, anebo integrace do společnosti prostřednictvím znakových jazyků – se Kristin Snoddonová postavila jednoznačně za druhou variantu.

Problémy postavení původních obyvatel Severní Ameriky v dnešní společnosti a jejich právy se zabývala ve druhé plenární přednášce Tiffany Leeová, původem Indiánka z kmene Navahů pocházejících z Arizony. Předvedla ukázkou výzkumů jazykových biografii na příkladu tří generací svých předků a příbuzných, u nichž došlo k jazykovému posunu od užívání jazyka navaho k angličtině. Úvodem předstřela diskurzivní rovinu problému, která reflektuje způsoby, jak se o této otázce ve společnosti mluví. Dominují výrazy jako úpadek původních indiánských jazyků či jejich zánik, hovoří se o škodách tím způsobených na společnosti i jednotlivcích, což znesnadňuje podle zkušeností přednášející i vyprávění samotné, které se dotazovaným osobám jeví jako nepohodlné, obtížné či frustrující. Poukazovala tak na potřebu jakéhosi ozdravení tohoto diskurzu tím, že by se větší důraz kladl na komunitní blaho, jakmile se ukáží pozitivní dopady revitalizačních snah. Jazyk navaho funguje v této indiánské komunitě jako jazyk přízně, blízkosti a důvěry. Příčinu asimilačních tendencí přednášející identifikovala především ve školství, v němž dominuje angličtina. Imerzní programy sice již začaly být zaváděny, ale jejich implementace není nikterak snadná. Revitalizace jazyka navaho vede paradoxně mj. k tomu, že někteří žáci se necítí komfortně nakonec ani v tomto jazyce, ani v angličtině a kvůli nižší jazykové kompetenci bývají stigmatizováni.

Monica Hellerová připravila pro plénum konference přednášku o institucionalizaci jazykové politiky. Všimla si souvislostí mezi rozvojem tohoto oboru a dobovými sociálně-ekonomickými kontexty. Silné impulzy pro profilování jazykového plánování a jazykové politiky spatřovala v kapitalismu 19. století. Rozvoj tržních mechanismů a inovativnost nastupující buržoazie, která potřebovala k racionální komunikaci s gramot-

nou pracovní silou standardizované jazyky, zasadila do souvislostí s procesy utváření moderních národů. Paralelně s těmito procesy se etablovaly původně národní trhy. Občan moderní epochy měl být v dobových představách normativně monolingvní a tuto monolingvnost posilovala podle přednášející tehdejší diachronně orientovaná lingvistika. Institucionalizování akademických disciplín přispívalo v národních státech podle Hellerové ke stabilizaci jejich řádu a sociálních struktur. Jazyky (standardizovanými) se legitimovala moc, která se uplatňovala v sociální hierarchizaci. Společenské problémy se měly řešit překládáním nebo tvorbou jazyků umělých. Poválečná dekolonizace, modernizace a konfrontace mezi Západem a Východem v době studené války pak tyto podněty dále zintenzivňovaly. Výzkum se začal soustředit na technicky orientované aspekty jazykového plánování, které vedly ke zdokonalování strojového překladu. Nejen za tímto účelem byly badatelské projekty v této oblasti financovány z veřejných i soukromých nadačních prostředků. Z důvodu obrany proti Východu financovaly zvláště USA projekty v Tunisku, Egyptě, Indii či Indonésii a dalších zemích, tj. v oblastech, které Západ pokládal za ohrožené komunistickými režimy. Pod heslem *Nepříteli musíme rozumět* se kromě zkoumání sociálních procesů začala věnovat větší pozornost též rozvoji psycholingvistických výzkumů, např. v USA zřízením samostatné expertní skupiny *Commission on Psycholinguistics*. Jazykové plánování na Západě nepředstavovalo tematický monolit – např. rozdíl mezi americkou a francouzskou orientací byl ilustrován na výzkumech Marcela Cohena, který se v lingvistické sekci pařížského *Centre d'études et de recherches marxistes* (CERM) zajímal spíše o jazykovou politiku uplatňovanou na pracovišti a na vazby mezi jazykem a prací či jazykem a sociálními třídami. Těmto okruhům se Američané zprvu nevěnovali. Monica Hellerová tak sice nepřímou, avšak zřetelně ukázala na relevantnost společenských a politických zájmů, které představovaly a představují významnou hnací sílu v rozvoji tohoto oboru.² Jazykové plánování ve východním bloku přednášející nerozebírala.

² Na tomto místě budí zmíněno, že uvědomění si významu aktérů a jejich zájmů uplatňovaných

Celosvětový přehled o výuce angličtiny jako povinného či volitelného cizího jazyka podal v úvodu k samostatnému kolokviu ve svém vystoupení Peter Ives z Univerzity ve Winnipegu. Tento badatel vede projektový tým, který sestavuje databázi informací o výuce angličtiny jako cizího jazyka v jednotlivých státech na světě v rozmezí od předškolního vzdělávání až po 12. či 13. třídu vzdělávacího systému té které země. Databáze má být přístupná online na jaře roku 2019.³ Prezentovaný nástin ukázal, že angličtina se jako první povinný cizí jazyk vyučuje s výjimkou Paraguaye v celé Latinské Americe. Další bašty povinné angličtiny se nacházejí v západní a jihovýchodní Africe, na Blízkém východě a ve východní Asii.

Tento globální rámec byl konkretizován několika navazujícími příspěvky. Jeden z domácích doktorandů, Khaled Isaid, ukázal na příkladu Saúdské Arábie, že preference angličtiny má pod záminkou „zaručené“ cesty k blahobytu vést k odsouvání jiných školních předmětů do pozadí. Tento důraz části politických elit na výuku angličtiny však vyvolává spory s rodiči žáků, kteří nadměrné preferování výuky angličtiny odmítají s tím, že děti brzy po zahájení školní docházky ještě řádně neovládají arabštinu, což je protiargument uplatňovaný analogicky i v jiných zemích. Na podobné – podle slov autora příspěvku – neoliberalní uvažování, upřednostňující výuku angličtiny na bázi ekonomických výhod plynoucích ze znalostí tohoto jazyka, odkázal ve své prezentaci druhý torontský doktorand Yecid Ortega, který se zabýval situací angličtiny v Kolumbii.

v procesech jazykového plánování vedlo ke zformování teorie jazykového managementu (srov. Jernudd – Neustupný, 1987). K roli zájmů v jazykovém plánování srov. též Weinstein (1987). V září 2017 se na univerzitě v Regensburgu konalo 5. mezinárodní sympozium jazykového managementu, které se speciálně zaměřilo právě na téma zájmů a moci (viz Zawiszová – Nekvapil, 2018). Z něj je v současné době připravována publikace, kterou editují Nekula – Sherman – Zawiszová (přípr.). Vývoj jazykového plánování přehledně shrnuje Nekvapil (2010).

³ Oficiální název projektu zní *How States Promote Global English: Shifting Priorities in Education*. Základní informace jsou dostupné na webové stránce <<http://www.languageonthemove.com/how-states-promote-global-english-shifting-priorities-in-education/>>.

Původem iránský badatelé Hamidreza Moeiniasl (University of Toronto) a Behzad Mansouri (University of Alabama) referovali o výuce angličtiny v Íránu. Po velmi prozápadních desetiletích před rokem 1979, která představovala boom podpory angličtiny v této zemi, došlo počátkem 80. let minulého století v důsledku islámské revoluce k prudké ideologicky motivované změně, která s sebou přinesla důsledný odvrát od angličtiny ve veřejném školství. Zatímco před revolucí z roku 1979 byla angličtina pokládána za nástroj modernizace, společenského pokroku a hospodářského rozvoje a ve školství se jí dostávalo mimořádné podpory, po revoluci byl tento jazyk v duchu anti-amerikanismu politickými elitami odsouzen jako nástroj moci a hegemonie, korupce iránské kultury a úpadku. Do veřejného školství se tak místo angličtiny prosazovaly ruština, němčina, francouzština a italština. Zajímavé je, že výuka angličtiny ale zcela zakázána nebyla – hegemonii USA se mělo čelit příslušně upravenými učebnicemi, které byly vydávány přímo v Íránu. Navzdory silnému tlaku však politické elity nedokázaly vnutit politiku anti-amerikanismu a odporu k angličtině obyvatelům úplně. Lidé se anglicky směli učit např. i v soukromém sektoru. K oslabení postojů odmítajících angličtinu došlo po roce 2000, kdy širší okruh politiků začal připouštět, že neznalost tohoto jazyka by měla mnoho negativních důsledků v oblasti informačních a komunikačních technologií, vědy i hospodářství.

Podpory angličtiny v Mexiku, prováděné pod hlavičkou tamější reformy školství, se týkala prezentace Yonatana Puona Castra z univerzity v Pueblu. Příčinu stále silnějšího zdůrazňování výuky tohoto jazyka spatřoval v příklonu mexické vlády k neoliberální ideologii, která se projevuje v uplynulém čtvrtstoletí od doby přijetí země do OECD a zóny volného obchodu NAFTA. Zvláště mexické členství v OECD, která sdružuje vyspělé státy světa, se používá jako legitimizační nástroj pro tuto strategii prosazování angličtiny, podle níž jdou modernost a vyspělost ruku v ruce právě s dobrou znalostí tohoto jazyka. Vzhledem ke špatným platovým poměrům učitelů se však výuku angličtiny nedaří zlepšovat, což podle názoru přednášejícího koreluje s velmi nízkým počtem univerzit, které by nabízely studijní programy v angličtině. I ve veřejném školství nezdědka dochází k dofinancování výuky angličtiny rodiči žáků.

Na otázky tradičního statusového plánování se soustředili ve svých přednáškách Jonathan Luke z domácí Torontské univerzity a Eduardo Faingold z univerzity v Tulse. J. Luke si ve svém příspěvku položil velmi obecnou konceptuální otázku po významu pojmu úřední jazyk. Podle očekávání se publiku konsenzuální odpovědi na tuto otázku nedostalo. Metodou, která připomínala komponentovou sémantiku, nejprve kriticky reflektoval příznaky pojmu jako „kodifikovaný v (psané) ústavě“, „kodifikovaný v zákoně“, „užívaný vládními orgány“ nebo „jazyk, který má znát občan s pasivním volebním právem“ apod. Porovnával situaci Kanady, která disponuje velmi podrobným federálním zákonem upravujícím status angličtiny a francouzštiny v diferencovaných komunikačních doménách, se státy s rozlišitěnou právní úpravou v obyčejných zákonech a státy či územími, v jejichž zákonodárství nenašel o úředním jazyce prakticky žádnou zmínku. Zajímavá byla jeho upozornění na četné nesoulady jeho poznatků s údaji z Wikipedie. E. Faingold připravil velmi podrobný přehled o statusu angličtiny v zámořských teritoriích a volně přidružených státech USA v Tichomoří a Karibiku (např. Portoriko, Americké Panenské ostrovy, Guam, Americká Samoa, Severní Mariany a Federativní státy Mikronésie). Status angličtiny jakožto úředního jazyka se pokoušel usouvztažnit s tím, zda jsou obyvatelé toho kterého území občany USA, a pokud nejsou, zda mají práva na získání pracovního či studijního místa na území USA, případně na jiné formy podpory z veřejných zdrojů. Jako korelující parametr používal odkaz na to, zda legislativa těchto území kromě angličtiny uznává nebo dokonce chrání nějaké další (menšinové) jazyky. Několik detailů za mnoho jiných: Na Amerických Panenských ostrovech a ve Federativních státech Mikronésie není za úřední jazyk de iure uznán žádný, v Portoriku mají tento status angličtina a španělština. Na ostrově Guam je čamorština chráněna jakožto menšinový jazyk ve školách, ale tamější justice funguje anglicky. Naproti tomu se na Severních Marianách v justici hovoří právě čamorštinou (a karolínštinou).

Se situací v Kanadě se kriticky vypořádalo několik příspěvků napříč sekcemi a kolokvii. Navzdory intenzivním snahám a štědrě dotovaným programům, které se podpoře bilingvismu v Kanadě za uplynulé půlstoletí od přijetí federálního

zákona o úředním jazyku v roce 1969 věnovaly, problémy se znalostí francouzštiny ve veřejné správě a ve veřejných službách nemizí. Přitom nerozhoduje, zda jde o úřady federální, nebo o orgány provincií. Joseph Dicks z Univerzity v Novém Brunšviku referoval o obtížích spojených s výukou francouzštiny, jejíž začátek se v Novém Brunšviku v posledním desetiletí posouval mezi třetí a první třídou základních škol. Situaci komplikuje nejen nedostatek motivace u části žáků a jejich rodičů, kterou zákonem nelze nahradit, ale rovněž nedostatek kvalifikovaných učitelů francouzštiny. Když se v roce 2007 zahájení výuky francouzštiny posunulo z první třídy do třetí, což oslabilo poptávku po učitelích, část z nich tuto provincii opustila a bez problémů našla uplatnění jinde. S návratem povinné francouzštiny do první třídy v roce 2016 se problém opět zostřil. Nedostatek učitelů francouzštiny se sice částečně podařilo kompenzovat náborem z Francie a Belgie, ale situaci jako uspokojivou přednášející rozhodně nehodnotil. O příbuzném problému ve svém vystoupení hovořili H. Amon a J.-G. Pelletier z Úřadu komisaře frankofonních služeb provincie Ontario (*Office of the French Language Services Commissioner of Ontario*).⁴ Ačkoli je Ontario na rozdíl od Nového Brunšviku zřetelněji dominantně anglofonní, musí být mnohé veřejné služby (např. ve zdravotnictví, finanční správě apod.) občanům nabízeny též francouzsky. Situaci v této provincii na rozdíl od Nového Brunšviku komplikují nejasné, nadto i byrokraticky uplatňované více než tři desítky kritérií, která mají instituce splňovat, mají-li být certifikovány jako oficiálně plně nebo částečně dvojazyčné. Tyto instituce jsou sice za přiznaný status finančně odměňovány a upřednostňovány ve veřejných zakázkách před jednojazyčnými poskytovateli služeb, ale to jejich motivaci překvapivě nijak nestimuluje. Získání certifikátu je byrokraticky náročné a neexistence transparentních pravidel leckterého potenciálního zájemce odrazuje. Vní-

⁴ Bližší informace jsou dostupné na webové stránce úřadu <<http://csfontario.ca/en/>>. Autoři ve svém příspěvku odkazovali na aktuální výsledky svého výzkumu publikované v březnu 2018 ve zprávě *Special Study – Designation: [Re]vitalize French Language Services* (Office of the French Language Services Commissioner of Ontario).

mání certifikátů jako známky exkluzivity se tím u veřejnosti dále oslabuje. I na chystaný projekt provinční vlády založit v Ontariu výlučně frankofonní univerzitu tak v kontextu aktuální situace hleděli sami přednášející s jistou skepsí. O vybraných problémech podpory dvojjazyčnosti na federální úrovni promluvil Carsten Quell ze sekretariátu kanadské finanční rady (*Treasury Board of Canada Secretariat*).⁵ Upozornil na výsledky šetření provedených v letech 2014 až 2017. Podle nich existuje v Kanadě ve veřejném sektoru 80 000 pracovních míst, na nichž lze zaměstnat jen dvojjazyčně kvalifikované osoby (odpovídá to 43 % všech míst financovaných federálními orgány). Dosavadní standardy pro testování znalostí jazyků jsou však staré 35 let a připravované standardy nové budí u zaměstnanců federálních orgánů obavy z toho, že jejich skrytým účelem bude spíše redukce pracovních míst. Testy z francouzštiny byly a jsou i nadále pokládány za náročné. Úspěšně jimi prochází totiž jen 35–45 % testovaných, přičemž platnost testu je pět let. Přednášející však upozorňoval na to, že změny se mají týkat primárně kultury testování, nikoli zbytečného zvyšování nároků na znalosti obou úředních jazyků. V souvislosti s posilováním ochrany původních indiánských jazyků bylo zajímavé slyšet, že jejich rodilí mluvčí, kteří se rovněž ucházejí o místa ve federálních orgánech, namítají, že dvojjazyčnost by neměla být interpretována pouze ve smyslu znalosti angličtiny a francouzštiny, nýbrž i ve smyslu zohlednění právě těchto původních jazyků.

V sekci evropské jazykové politiky zhodnotil Manfred Herbert z Univerzity aplikovaných věd ve Schmalkaldenu (SRN) kriticky tři dimenze této politiky:

(1) Poukázal na její celkovou netransparentnost, pramenící ze sice krátkého, ale vágního znění nařízení 1/1958, kterým je upraveno užívání jazyků v orgánech EU. Celkově demokraticky vyznívající nařízení, které kodifikuje rovnost ve statusu 24 jazyků jakožto jazyků úředních a pracovních, otevírá v čl. 6, podle něhož „[o]rgány mohou sta-

novit podrobnosti o užívání jazyků svými vnitřními předpisy“, dříve velmi různorodým způsobem managementu multilingvismu. Podle přednášejícího by bylo praktické doplnit tento jednovětý článek 6 o podrobnější úpravu.

(2) Upozornil na nedostatečnou diskusi o stanovení kritérií, jimiž by bylo možné obhajovat redukované, např. troj- či pětijazyčné režimy v orgánech, které se k tomu rozhodly či v budoucnu chtějí rozhodnout.

(3) Kriticky rovněž zhodnotil zásadu, podle níž jsou znění právních předpisů evropského práva stejně autentická ve všech úředních jazycích EU. Podle jeho názoru je výklad právních norem mnohdy nejasný v jednom jazyce a tato zásada nejednoznačnosti výkladů – a z toho plynoucí právní nejistota fyzických i právnických osob – dále zvyšuje.

Celkově se přednášející pro uvedené oblasti zasazoval o preferenci spíše několika málo jazyků, v nutném případě o anglofonní režim vůbec, jehož by se dalo dosáhnout po diferencované politické diskusi. Do takto načrtnutých problémů managementu mnohojazyčnosti EU dobře zapadlo vystoupení Zsuzsanny Fagyalové a Victorie Bauerové (University of Illinois at Urbana-Champaign), které analyzovaly konkrétní jazykové problémy spojené s jednotným evropským patentem. Ty odrážejí kontroverze vyplývající ze stanovení jazyků, v nichž lze či nelze podávat návrhy na patenty a vést příslušné správní řízení u Evropského patentového úřadu.

Vít Dovalil z Univerzity Karlovy se ve své přednášce zabýval managementem mnohojazyčnosti v komunikační doméně výběrových řízení, která pro obsazování postů v evropských institucích organizuje Evropský úřad pro výběr personálu (*European Personnel Selection Office*, EPSO).⁶ Po rozšíření EU o středo- a východoevropské státy v květnu 2004 lze u tohoto úřadu sledovat tendence k omezování kdysi značně mnohojazyčného režimu komunikace s uchazeči o vypisovaná

⁵ Podrobnosti o činnosti a kompetencích rady jsou dostupné na webové stránce tohoto federálního orgánu: <<https://www.canada.ca/en/treasury-board-secretariat.html>>.

⁶ Základy teorie jazykového managementu, na níž byla přednáška postavena, a podrobný bibliografický přehled jsou dostupné online na webovém portále výzkumné skupiny jazykového managementu na FF UK: <<http://language.management.ff.cuni.cz>>. Srov. též přehledovou publikaci Dovalil – Šichová (2017).

pracovní místa na tři preferované jazyky – angličtinu, francouzštinu a němčinu. Restrikce směrem k uvedené trojjazyčnosti se týkala jednak zveřejňování oznámení o výběrových řízeních v *Úředním věstníku Evropské unie*, jednak nijak nezdvoudněného omezování volby druhého jazyka. Právní předpisy, především čl. 28 Statutu úředníků EU, přitom neurčují konkrétní jazyky, jež musí uchazeči ovládat, nýbrž pouze úroveň znalostí dvou jazyků (důkladná znalost jednoho úředního jazyka EU a dostatečná znalost druhého). Některé členské státy EU, nejméně Itálie, proto podaly v posledních 10 letech proti takovýmto omezením s odkazem na jejich diskriminační účinky sérii žalob k Soudnímu dvoru EU, jimiž se úspěšně domohly zrušení těchto inzerátů. Ze sociolingvistického hlediska jsou nejzajímavější následující závěry:

(1) Inzeráty musejí být v *Úředním věstníku* publikovány ve všech úředních jazycích, ale omezování volby druhého jazyka není do budoucna navzdory snahám žalobců stále zcela vyloučené. EPSO tato opatření se skrytými diskriminačními účinky musí umět objektivně a přiměřeně zdůvodnit.

(2) Rozšířenost angličtiny, francouzštiny a němčiny v EU jakožto jazyka mateřského či cizího přitom Soudní dvůr EU nepokládá automaticky za argument přiměřený cílům, jichž má být tímto omezováním mnohójazyčnosti dosaženo.

(3) Zajímavý vedlejší efekt rozebíraných případů spočívá v tom, že trváním EPSO na trojjazyčném režimu se posiluje jinak poměrně slabý status němčiny v EU.

Při celkovém ohlédnutí se za konferenci lze tedy její přínos spatřovat spíše ve sdělených faktech než v teoretických či metodologických novinách. Účastníci tak mohli o teoretických rámcích nebo metodologických otázkách diskutovat soustavněji až o přestávkách. V závěrečném slově pořadatelé pozvali přítomné odborníky i jejich další kolegyně a kolegy k účasti na příští konferenci, jejíž termín stanovili na 22.–24. srpna 2019.

LITERATURA

- BALDAUF, R. B. – HAMID, O. M. (2018): Language planning 'schools' and their approaches and methodologies. In: L. Fairbrother – J. Nekvapil – M. Sloboda (eds.), *The Language Management Approach: A Focus on Research Methodology*. Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Warszawa – Wien: Peter Lang, s. 43–65.
- DOVALIL, V. – ŠICHOVÁ, K. (2017): *Sprach(en)politik, Sprachplanung und Sprachmanagement*. Heidelberg: Winter.
- JERNUDD, B. H. – NEUSTUPNÝ, J. V. (1987): Language planning: for whom? In: L. Laforge (ed.), *Actes du Colloque international sur l'aménagement linguistique / Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Québec: Les Presses de l'Université Laval, s. 69–84.
- NEKULA, M. – SHERMAN, T. – ZAWISZOVÁ, H. (eds.) (přípr.): *Interests and Power in Language Management*. Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Warszawa – Wien: Peter Lang.
- NEKVAPIL, J. (2010): O historii, teorii a modelech jazykového plánování. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 53–73.
- WEINSTEIN, B. (1987): Language planning and interests. In: L. Laforge (ed.), *Actes du Colloque international sur l'aménagement linguistique / Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Québec: Les Presses de l'Université Laval, s. 33–58.
- ZAWISZOVÁ, H. – NEKVAPIL, J. (2018): Páté mezinárodní sympozium o jazykovém managementu. *Slovo a slovesnost*, 79, s. 256–260.

Vít Dovalil

*Ústav germánských studií FF UK
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
<vitek.dovalil@ff.cuni.cz>*